

ΚΑΡΛ ΓΙΟΥΝΓΚ: ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΞΕΚΙΝΟΥΝ ΑΠΟ ΤΑ ΑΤΟΜΑ (του Αλέξανδρου Μπέλεση)

Εποχή κρίσης και τα σημάδια γνώριμα. Τα κόμματα της εξουσίας καταποντίζονται, ΜΜΕ κατηγορούνται για μισθωμένη εξυπηρέτηση τραπεζικών συμφερόντων, η εμπιστοσύνη στους θεσμούς ελαχιστοποιείται, η

ανεργία εκτοξεύεται, τα φαινόμενα βίας τείνουν να γίνουν ανεξέλεγκτα.

Η αλλαγή είναι αναπόφευκτη αλλά το αν αυτή θα γίνει με ένα βήμα μπροστά ή με ένα βήμα πίσω εξαρτάται από τη στάση του καθενός από εμάς.

Κανείς δεν είναι τόσο αδύναμος για να μην έχει επίπτωση η τελική στάση που θα πάρει.

Συμφωνώντας με αυτούς που εκτιμούν ότι η Ευρώπη έχει πάρει μια πορεία εκτροπής από τις δημοκρατικές καταστατικές της αρχές και επιστροφής σε προπολεμικές ατμόσφαιρες επιθετικότητας, σκέφτηκα να παραθέσω την εμπειρία του ψυχολόγου Καρλ Γιούνγκ που βίωσε την «ανάπτυξη» της Μπελ-Επόκ, τα γεγονότα των δύο παγκοσμίων πολέμων, του οικονομικού κραχ του 1929, και την άνοδο του φασισμού και του ολοκληρωτισμού στην Ευρώπη.

Είναι χαρακτηριστικό το παρακάτω συμπέρασμά του, το οποίο, αν και βγαίνει μέσα από τις εμπειρίες των ταραγμένων χρόνων του 20ου αιώνα, απεικονίζει και τη σημερινή «νέα» πραγματικότητα της Ε.Ε: **«Η δυσπιστία που έχει ο πρωτόγονος για τη γειτονική του φυλή, που νομίζαμε πως από καιρό την είχαμε ξεπεράσει, χάρη στους διεθνείς οργανισμούς μας, που αγκαλιάζουν ολόκληρη**

την υδρόγειο, ξαναγύριζε μ' αυτό τον πόλεμο».

Ο Καρλ Γιούνγκ έχει μια μοναδική οπτική γωνία για τον ψυχολογικό μηχανισμό του ολοκληρωτισμού. Έχοντας βιώσει τις πιο ακραίες εκφράσεις του στην εποχή του, μας προειδοποιεί πως ένα από τα βασικότερα συμπτώματα του ολοκληρωτισμού είναι η προβολή της «σκιάς» μας στον γείτονα, στο αντίπαλο κόμμα, θρησκεία, έθνος ή συνάνθρωπο. Ο ολοκληρωτισμός έχει πολλές μορφές. Υπάρχει ο ολοκληρωτισμός του κράτους, του κεφαλαίου, της θρησκείας, ενός πολιτιστικού ρεύματος, της κοινωνικής άποψης.

Για τους όχλους σε εποχές κρίσης

Κάθε ανθρώπινο ον έχει μια «σκιά». **«Όλοι κλείνουμε μέσα μας έναν –στατιστικό- εγκληματία, όπως και έναν αντίστοιχο τρελό ή άγιο». Η φύση του εντός μας θηρίου είναι η «πανίσχυρη τάση για κυριαρχία».**

Αυτή η τάση, είναι υπαρκτή σε όλα τα ανθρώπινα όντα. Επειδή αναγνωρίζεται μέσα μας και αντίκειται των νόμων του κράτους και της θρησκείας, την αρνούμαστε και την απωθούμε από τη συνείδησή μας. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι με αυτό τον τρόπο «ξεμπερδέψαμε». Απεναντίας, αυτή η ανώριμη στάση απέναντι στη μοχθηρή όψη του εαυτού μας –η άρνησή της- έχει ως επικίνδυνη συνέπεια, να **«βλέπουμε στον αντίπαλο, τα δικά μας σφάλματα μεγαλωμένα σε απίστευτο βαθμό».** Αυτό δεν σημαίνει ότι οι άλλοι είναι άγιοι και εμείς οι κακοί αλλά ότι ο καθένας προβάλλει στον άλλο τη σκιά του.

Όπως στη Γερμανία του Β' Παγκοσμίου πολέμου έτσι και σε κάθε λαό, **«η ήττα και η κοινωνική καταστροφή αυξάνουν το αγελαίο ένστικτο».** Η «έλλειψη προσανατολισμού στο συνειδητό, αντισταθμίζεται με το αρχέτυπο της τάξης στο ασυνείδητο». Μέσα σε συνθήκες απόγνωσης, πανικού και φόβου, ελκόμαστε από σύμβολα τάξης, από **«φύρερ»**, από **«σωτήρες»**, από μοντέλα **«ολοκληρωτικού κράτους»**, που **«θα αναλάβει την ευθύνη»** -για λογαριασμό μας. Αν όμως **«τα σύμβολα της τάξης δεν αφομοιωθούν από το συνειδητό, οι δυνάμεις που εκφράζονται**

μέσα από αυτά, θα συσσωρευτούν σε επικίνδυνο σημείο». Στις συνθήκες, διάχυτου φόβου, «το άτομο εξαφανίζεται ολοκληρωτικά», και κυριαρχεί «ένα γενικό αμόκ, μια παγκόσμια και μοιραία δύναμη, που ενάντια στη συντριπτική της επίδραση, το άτομο είναι ανίκανο να αμυνθεί». Αυτές οι συνθήκες δημιουργούν τους όχλους. Όμως, ο «όχλος είναι από τη φύση του πάντα ανώνυμος και ανεύθυνος». «Μια τέτοια κατάσταση δημιουργεί τις προϋποθέσεις για το συλλογικό έγκλημα»

Για τις μεγάλες ιδεολογίες

Στην ιστορία διαγράφεται η σταδιακή ανάδυση νέων ρευμάτων ιδεών. Έχουμε όμως την τάση να μετατρέπουμε τις ιδέες σε «ισμούς» και σε «μεγάλα σωτήρια» σχέδια τα οποία όμως είναι πολύ μακράν της αρχικής ιδέας από την οποία εμπνεύστηκαν.

Έτσι, το ότι «το μεγάλο σχέδιο αποτυγχάνει, αυτό οφείλεται στο ότι ο άνθρωπος είναι μια αποτυχία. Γι' αυτό δεν χρειάζεται παρά κοινός νους για να αρχίσει κανείς να διορθώνει τον εαυτό του. Αλλά επειδή δεν μπορεί πια να βασίζεται σε εξωτερικές αυθεντίες, πρέπει να γνωρίζει και να κατανοεί την πιο ατομική και μύχια βάση της υποκειμενικής του ύπαρξης για να χτίσει τα θεμέλια του στα αιώνια δεδομένα της ανθρώπινης ψυχής».

«Η ορθολογική μας στάση θέλει να μας κάνει να πιστεύουμε ότι μπορούμε να κάνουμε θαύματα με τις οργανώσεις, με την επιβολή νέων νόμων, ή με παρόμοιες καλοπροαίρετες επινοήσεις. Αλλά, στην ουσία, το πνεύμα του έθνους μπορεί να αναθεωρηθεί μόνο με μια αλλαγή στη στάση του ατόμου».

Για την αναγκαιότητα της ατομικής αλλαγής

Οι συνέπειες από τη δημιουργία συνθηκών, όπου ο σεβασμός στο άτομο έχει χαθεί και όπου αυτό «εξαφανίζεται ολοκληρωτικά», είναι η επικράτηση της «επικίνδυνης ροπής προς την ομαδική ψυχολογία». Συνέπεια της κυριαρχίας της ψυχολογίας του όχλου είναι ότι «η αλλαγή του χαρακτήρα που επέρχεται με την ανάδυση των συλλογικών δυνάμεων είναι καταπληκτική. Ένα ευγενικό και λογικό όν μπορεί να μεταβληθεί σε έναν μανιακό ή σε ένα άγριο κτήνος». Φυσικά, «τίποτα δεν θα μπορούσε να εκραγεί από τα

βάθη μας εάν δεν υπήρχε μέσα μας. Στην πραγματικότητα, ζούμε συνέχεια επάνω σε ένα ηφαίστειο».

Γι' αυτό ο «κάθε άνθρωπος έχει χρέος να συνειδητοποιήσει και να μάθει να χειρίζεται» τη σκιά του.

Η ώριμη αντιμετώπιση των δυνάμεων του ασυνείδητου, «είναι ένα πολύ δύσκολο έργο που απαιτεί μεγάλο βαθμό ηθικής ευθύνης. Σχετικά ελάχιστα άτομα μόνο είναι ικανά για μια τέτοια επίτευξη και αυτά δεν είναι πολιτικοί, αλλά οι ηθικοί ηγέτες της ανθρωπότητας. Η συντήρηση και η μεγαλύτερη ανάπτυξη του πολιτισμού στηρίζεται σε αυτά τα άτομα».

Οι αναφορές του Carl Jung επιλέχθηκαν από το βιβλίο «Το αρχέτυπο του ολοκληρωτισμού», εκδόσεις Σπαγειρία, 1990.

**Αλέξανδρος Μπέλεσης,
Μέλος της ΜΚΟ Σόλων**

06/03/2012

(solon.org.gr)